

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Варецької Олени Володимирівни
на дисертацію Хмарної Лілії Віталіївни
«Формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін у
закладах післядипломної педагогічної освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями),
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка**

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Медіаграмотність на сьогодні є ключовим елементом політики в сфері споживання інформації, вона має охоплювати всі категорії людей протягом усього їхнього життя, для того щоб допомогти їм практично та творчо використовувати медіа. Це стосується в першу чергу вчителів, які особливим чином впливають на формування свідомості майбутніх громадян. В низці вітчизняних та зарубіжних законодавчих актів та нормативно-правових документів, серед яких резолюція Європарламенту щодо медіаграмотності у цифровому світі (2008), Паризька декларація ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (2014), Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020) та ін., сформульовано концептуальні підвалини формування медіаграмотності вчителів. Активний процес формування медіаграмотності громадян України розпочався від 2010 р., коли Національною академією педагогічних наук було створено Концепцію впровадження медіаосвіти. У 2016 р. було схвалено нову редакцію Концепції, що було спричинено загостренням потреби в інтенсифікації розвитку медіаосвіти, зумовленого необхідністю протистояти зовнішній інформаційній агресії та руйнівній зарубіжній пропаганді.

Актуальність дослідженої в дисертації проблеми доведена реаліями сьогодення, коли медіаграмотність стає фундаментальною складовою інформаційної безпеки країни, відіграє стратегічну роль у вихованні

патріотизму молоді, формуванні української ідентичності. У ракурсі зазначеного, дисертаційне дослідження відповідає параметрам новизни та необхідного внеску в теорію та практику професійної педагогіки. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), зокрема в межах науково-дослідницької теми «Інноваційні технології в технологічній освіті» (номер державної реєстрації – РК0115U003307), кафедри теорії і практики початкової освіти в межах комплексної теми дослідження «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти» (номер державної реєстрації – 0115U003313), а також Всеукраїнського проєкту «Вивчай і розрізняй: інфомедійна грамотність», який реалізується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки посольств США та Великої Британії у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академії Української Преси. Цей факт свідчить на користь актуальності даної теми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій за результатами дослідження. Аналіз рукопису дисертації та змісту публікацій аспірантки, зокрема, текстів фахових статей та навчально-методичного посібника «Онлайн-інструменти формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін», дають змогу дійти висновку щодо наукової обґрунтованості і вірогідності представлених результатів. Ґрунтовне вивчення Л. Хмарною широкої джерельної бази, що охоплює більше 320 найменувань, із них 60 іноземними мовами, уможливило здійснення дослідницею системного аналізу проблеми формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти. Наголосимо, що дослідження цієї проблеми потребувало міждисциплінарного підходу (педагогіки, андрагогіки, інформатики, соціології, культурології, мистецької освіти), а також нових аспектів філософії глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Мета дослідження, здійсненого Л. Хмарною у 2018–2021 роках, полягала в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності моделі формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти та педагогічних умов її реалізації. Свій науковий пошук дисертантка вибудувала таким чином, щоб охопити найважливіші складові досліджуваної проблеми. Науковий апарат дослідження та його ключові поняття визначено з урахуванням результатів досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців. На різних етапах наукового пошуку дослідницею використано комплекс методів науково-педагогічного пізнання: теоретичні, емпіричні, методи математичної статистики.

Найбільш суттєвими результатами наукового пошуку, здійсненого Л. Хмарною, є вперше спроектована модель формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти; визначені, обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови її реалізації (розвиток мотивації до формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін, усвідомлення специфіки використання медіа на уроках мистецької освітньої галузі; надання вчителям мистецьких дисциплін комплексу базових та специфічних мистецьких знань з медіаграмотності; використання тренінгових технологій для формування вмінь і навичок практичного застосування матеріалів з розвитку медіаграмотності на уроках освітньої галузі «Мистецтво», застосування наявних та створення власних цифрових освітніх ресурсів з медіаграмотності); введення до вітчизняного наукового обігу поняття «медіаграмотність вчителів мистецьких дисциплін»; уточнення теоретичних дефініцій «медіаграмотність», «медіакомпетентність», «медіакультура», «медіаосвіта» тощо. Заслуговує високої оцінки те, що дисертанткою конкретизовано компонентну структуру медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін в єдності когнітивного, праксеологічного,

особистісного складників, а також критерії, показники і рівні сформованості вказаного педагогічного явища; *удосконалено* форми і методи формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін під час підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти. Відзначимо й *подальший розвиток* діагностичного інструментарію вивчення медіаграмотності вчителів освітньої галузі «Мистецтво» закладів ЗСО.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у вдосконаленні змісту професійного розвитку вчителів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти, передусім реалізацією педагогічних умов формування їхньої медіаграмотності; розробленням навчально-методичного забезпечення, до якого увійшли: дистанційний курс «Медіаграмотність на уроках мистецтва», розміщений в середовищі Google Classroom; онлайн-тренінг «Вчимося медіаграмотності в online» та навчально-методичний посібник «Онлайн-інструменти формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін».

Додатки до дисертації значною мірою поглиблюють її основний зміст. Вони підтверджують цілеспрямованість наукового пошуку Л. Хмарної.

Основні положення, результати й висновки дисертаційної роботи можуть бути використані учителями-практиками, викладачами закладів вищої педагогічної освіти, науковцями для подальшого обґрунтування теоретичних і методичних засад формування медіаграмотності вчителів освітньої галузі «Мистецтво» в умовах інформатизації освіти; у системі підвищення кваліфікації та перепідготовки вчителів та викладачів мистецьких дисциплін, створення навчально-методичних посібників, у самоосвітній діяльності фахівців.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Дисертаційному дослідженню Л. Хмарної, поданому на здобуття наукового ступеня доктора філософії, притаманні цілісність, методологічна обґрунтованість, практичне

спрямування одержаних результатів з метою їх використання в реальному освітньому процесі інститутів післядипломної педагогічної освіти. Дослідницькі матеріали даного дослідження чітко структуровано в основному змісті дисертації, що складаються зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел і додатків. Достатньо тривалий період дослідження (2018–2021 роки), творче поєднання дослідницьких методів уможливили здобувачку вийти на високий рівень обґрунтування перспектив формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін. Результати наукового дослідження Л. Хмарної сприятимуть удосконаленню змістового, навчально-методичного, інформаційного, діагностичного та організаційного забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної освіти з урахуванням загальноєвропейських принципів та цінностей.

Загальні висновки дослідження Л. Хмарної викладено методологічно обґрунтовано й конкретно, відповідно до визначених завдань. Завершена дисертаційна робота свідчить про широку наукову й професійну ерудицію, а також досконале володіння сучасними методами наукового пошуку. Наукові праці автора (16 публікацій, зокрема: 3 статті в наукових фахових виданнях України; 1 стаття в періодичному виданні зарубіжної країни; 1 навчально-методичний посібник; 11 публікацій апробаційного характеру) з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації.

Дискусійні положення та побажання до змісту дисертації.

1. У вступі дисертаційного дослідження авторкою на основі системного аналізу наукової літератури та нормативних документів виокремлено суперечності, які, на думку дослідниці, мають місце у теорії і практиці медіаосвіти в Україні та стосуються передусім формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін в системі післядипломної педагогічної освіти. Вважаємо, що вартувало б уточнити, чи вдалося дисертантці розв'язати означені суперечності у процесі дослідно-експериментальної роботи.

2. У дослідженні здійснено аналіз достатньої кількості зарубіжних джерел з медіаграмотності, названо імена вчених Канади, Великої Британії, інших країн, які надали теоретичне обґрунтування сутності медіаграмотності. Проте, вважаємо, що було б доцільно додати огляд досліджень, які аналізують медіавплив засобів мистецтва, зокрема роботи Сари Граймс (Sara Grimes), Джеймса Рені (James Rennie) та ін., а також принципи соціальної медіаграмотності Стейсі Гудмена.

3. У підрозділі 3.1 (с. 141) дисертанткою вказано, що для експертного оцінювання та апробації розробленого діагностичного інструментарію було залучено викладачів кафедри музики і хореографії, кафедри теорії і практики початкової освіти факультету початкової, технологічної та професійної освіти, деяких інших кафедр ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», а також здобувачів бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти названого факультету, зокрема зі спеціалізації «Мистецтво». Проте в подальшому тексті роботи не уточнено, як саме залучалися вказані фахівці до експертного оцінювання діагностичного інструментарію.

4. У підрозділі 1.2. Медіаграмотність учителів мистецьких дисциплін: структурно-компонентний склад дисертантка розглядає різні структури медіаграмотності, медіакультури та медіакомпетентності, не висвітлюючи власного ставлення до означених структур, констатує про виокремлення трьох компонентів (с. 77), не пояснюючи чому саме трьох і чому саме таких.

5. На наш погляд, серед критеріїв сформованості медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін доречно додати творчий, який би доповнив вимірювання кожного компонента досліджуваного явища і був би безпосередньо пов'язаний із специфікою професійної діяльності саме вчителів мистецьких дисциплін.

6. На с. 84-85 дисертанткою подаються критерії сформованості медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін без уточнення якому компоненту відповідає певний критерій.

7. Дисертантка на с.141 вказує, що у дослідженні брали участь 220 вчителів мистецьких дисциплін закладів загальної середньої освіти, які підвищували кваліфікацію в названих закладах післядипломної освіти (105 осіб експериментальної групи та 115 осіб – контрольної). При цьому з подальшого тексту залишається не зрозумілим яким чином, у який термін відбувалося навчання експериментальної групи, яким був склад контрольної групи на констатувальному і контрольному етапах.

8. У роботі велика кількість рисунків і таблиць, частину яких можна було б розмістити у додатках для уникнення повторення отриманих даних.

Проте зазначені зауваження носять дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки рецензованого дослідження.

Отже, дисертаційна робота «Формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (зі змінами) (зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також відповідає вимогам пунктів 9-18 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167) (зі змінами), а її авторка – Хмарна Лілія Віталіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-методичної роботи
Комунального закладу «Запорізький обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

О. В. Варецька